

УДК 005.936.1:330.31

Караїм Володимир,
здобувач ступеня доктора філософії
зі спеціальності 073 Менеджмент,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна;
ORCID ID 0000-0003-4053-8019
e-mail: karaim.volodymyr@vnu.edu.ua

<https://doi.org/10.29038/2786-4618-2025-01-115-124>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО ЗЕМЕЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Вступ. Сталий земельний менеджмент став однією з ключових тем у дослідженнях змін довкілля, особливо в контексті глобальних екологічних викликів. Його стрижнем є забезпечення оптимального використання землі та захист її ресурсної бази для майбутніх поколінь.

Метою статті є розвиток теоретико-методологічних положень сталого земельного менеджменту.

Методи. У процесі дослідження застосовано низку загальних та спеціальних методів. Зокрема, використано методи аналізу і синтезу, індукції й дедуції, порівняння та ін.

Результати. У статті, на основі огляду та узагальнення напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, набули подальшого розвитку теоретико-методологічні основи сталого земельного менеджменту як ключового інструменту раціонального використання, охорони та відновлення земельних ресурсів, що забезпечує синергію економічного, соціального та екологічного вимірів. Методологія його дослідження ґрунтується на інтеграції загальних і спеціальних методів дослідження, спрямованих на раціональне використання, охорону та відтворення земель. Об'єктом сталого земельного менеджменту є процес використання земельних ресурсів у їх соціальному, економічному та екологічному вимірі. Предметом виступає комплекс відносин, що виникають у процесі землекористування. Принципи сталого земельного менеджменту, відіграють важливу роль у забезпеченні гармонійного функціонування системи. Функції СЗМ охоплюють ключові управлінські процеси, такі як планування, організування, мотивування та контролювання, які забезпечують ефективне використання, збереження та відновлення земельних ресурсів.

На основі вивчених підходів сформульовано авторську дефініцію досліджуваної категорії, відповідно до якої, сталий земельний менеджмент – це багатоаспектна система управління земельними ресурсами, яка інтегрує соціальні, економічні та екологічні підходи для забезпечення збалансованого використання, охорони та відновлення земельних ресурсів. Його сутність полягає в досягненні гармонійного балансу між потребами сучасного суспільства та збереженням природних умов для майбутніх поколінь шляхом впровадження інноваційних технологій, ефективних управлінських рішень та відповідальної політики землекористування.

Висновки. У статті набули подальшого розвитку теоретико-методологічні положення сталого земельного менеджменту, з урахуванням сучасних соціальних, економічних та екологічних викликів. Підкреслено важливість міждисциплінарного підходу для забезпечення сталості земельного менеджменту. Встановлено, необхідність інтеграції принципів раціонального використання, охорони та відтворення земельних ресурсів. Визначено, що сталий земельний менеджмент – це багатогранна система, яка забезпечує баланс між раціональним землекористуванням, задоволенням суспільних потреб і збереженням ґрунтів для майбутніх поколінь.

Ключові слова: менеджмент, сталий розвиток, сталий земельний менеджмент, земельні ресурси, землекористування.

Volodymyr Karaim
PhD's degree student,
specialty 073 Management
Lesya Ukrainka Volyn National University,
Lutsk, Ukraine

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF SUSTAINABLE LAND MANAGEMENT

Introduction. Sustainable land management has become one of the key topics in environmental change research, particularly in the context of global ecological challenges. Its core lies in ensuring the optimal use of land and the protection of its resource base for future generations.

The purpose of the article. The article aims to develop the theoretical and methodological provisions of sustainable land management.

Methods. The study employs a range of general and specialized methods, including analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, among others.

Results. The article, based on a review and synthesis of works by domestic and foreign researchers, further develops the theoretical and methodological foundations of sustainable land management as a key tool for the rational use, protection, and restoration of land resources. This approach ensures the synergy of economic, social, and environmental dimensions. The research methodology is grounded in the integration of general and specific methods aimed at the rational use, conservation, and reproduction of land resources. The object of sustainable land management is the process of land resource utilization within its social, economic, and environmental dimensions. The subject encompasses the complex relationships that arise in the process of land use. The principles of sustainable land management play a crucial role in ensuring the harmonious functioning of the system. The functions of sustainable land management encompass key managerial processes such as planning, organizing, motivating, and controlling, which ensure the effective use, conservation, and restoration of land resources.

Based on the studied approaches, the article formulates an original definition of the studied category: sustainable land management is a multifaceted system of land resource management that integrates social, economic, and environmental approaches to ensure balanced use, protection, and restoration of land resources. Its essence lies in achieving a harmonious balance between the needs of modern society and the preservation of natural conditions for future generations through the implementation of innovative technologies, effective management decisions, and responsible land use policies.

Conclusions. The article advances the theoretical and methodological provisions of sustainable land management, taking into account modern social, economic, and environmental challenges. The importance of an interdisciplinary approach to ensuring the sustainability of land management is emphasized. The necessity of integrating the principles of rational use, protection, and restoration of land resources is established. Sustainable land management is defined as a multifaceted system that ensures a balance between rational land use, meeting societal needs, and preserving soils for future generations.

Key words: management, sustainable development, sustainable land management, land resources, land use.

Jel Classification: Q 24; O 13

Постановка проблеми. Земля є одним із ключових природних ресурсів, що відіграє фундаментальну роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства. У контексті зростання населення, глобальних кліматичних змін та посилення екологічних викликів, сталий земельний менеджмент стає критично важливим об'єктом наукових досліджень і практичного впровадження. Його значущість полягає у формуванні системного підходу до використання, розподілу та охорони земельних ресурсів, спрямованого на задоволення як сучасних потреб суспільства, так і збереження для майбутніх поколінь.

Сталий земельний менеджмент відіграє важливу роль у вирішенні низки глобальних і локальних викликів. Він є ключовим інструментом для забезпечення продовольчої безпеки через раціональне землекористування, сприяє соціальній стабільності шляхом справедливого розподілу земельних ресурсів та врахування інтересів місцевих громад. Крім того, він спрямований на збереження біорізноманіття, запобігання деградації ґрунтів, підтримку екосистемних послуг та є базою для сталого функціонування агросфери.

Відповідно, сталий земельний менеджмент потребує комплексного дослідження його теоретичних основ, принципів, методів та функцій. Вивчення цих аспектів є важливим для розробки ефективної політики землекористування, що здатна відповідати викликам сучасного світу та забезпечувати гармонійний баланс між економічним розвитком, соціальним благополуччям і охороною довкілля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сталого земельного менеджменту як важливого інструменту ефективного управління земельними ресурсами активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Так, у роботі Володіна М. О. [1] висвітлено принципи та закономірності розвитку земельного менеджменту, зокрема його історичні аспекти та сучасні тенденції. Дослідник акцентує увагу на необхідності гармонійного поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів в управлінні землею. Горлачук В. В., Песчанська І. М. і Скороходов В. А. [3] систематизують основи земельного менеджменту, розкриваючи його ключові функції та методологічні засади. Подібні аспекти висвітлені у праці Зось-Кіор М. В. [4], де досліджуються питання удосконалення системи управління земельними ресурсами аграрних підприємств в умовах глобалізації. Лазарева О. В. [7] наголошує на ролі земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами, акцентуючи увагу на його значенні для раціонального використання землі. У дослідженні Песчанської І. М. [8] розглядається розвиток земельного менеджменту як системи управління, здатної враховувати сучасні виклики, зокрема зростання попиту на землю та її ресурсну обмеженість. Шипулін В. Д. [9] звертає увагу на створення ефективної системи земельного адміністрування, яка забезпечує сталість і прозорість управління землею. Гаража О. П. [2] у своїх роботах висвітлює інституційні аспекти земельного менеджменту в Україні, підкреслюючи необхідність вдосконалення політики управління земельними ресурсами.

Зарубіжні дослідники також зробили значний внесок у розробку концепції сталого земельного менеджменту. У роботі Ian Williamson, Stig Enemark, Jude Wallace і Abbas Rajabifard [12] земельний менеджмент розглядається як ключовий елемент забезпечення сталого розвитку через інтеграцію економічних, соціальних і екологічних підходів. Окремо варто відзначити доповідь UNECE [10], яка визначає основні принципи земельного адміністрування та наголошує на важливості прозорості й ефективності у використанні земельних ресурсів. У дослідженнях Michael T. Löbmann та співавторів [11] пропонується інтеграційний підхід до сталого управління ґрунтами та земельними ресурсами, що базується на системних засадах, які враховують екологічні, соціальні та економічні чинники.

Отже, аналіз наукових підходів до сталого земельного менеджменту свідчить про його ключову роль у забезпеченні раціонального використання та охорони земельних ресурсів, враховуючи глобальні виклики. Проте складність та багатогранність цього поняття обумовлює необхідність інтеграції теоретико-методологічних основ дослідження, що включають екологічні й соціально-економічні аспекти та застосування міждисциплінарних підходів.

Мета і завдання статті. Метою статті є розвиток теоретико-методологічних положень сталого земельного менеджменту. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати сучасні наукові підходи до визначення поняття «сталий земельний менеджмент»;
- дослідити методологічні основи сталого земельного менеджменту, включаючи використання загальних і спеціальних методів дослідження;
- визначити об'єкт, предмет, принципи та функції сталого земельного менеджменту в контексті раціонального використання, охорони та відновлення земельних ресурсів;
- обґрунтувати значення сталого земельного менеджменту для забезпечення балансу між потребами суспільства та збереженням земельних ресурсів для майбутніх поколінь;
- сформулювати авторське визначення категорії «сталий земельний менеджмент», враховуючи міждисциплінарний характер досліджуваного явища.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, а саме: методи аналізу та синтезу, індукції й дедукції – для виявлення сутності сталого земельного менеджменту, його принципів та функцій, метод порівняння – для аналізу та узагальнення наукових підходів щодо сталого управління земельними ресурсами, системний підхід – для комплексного дослідження взаємозв'язків між соціальними, економічними та екологічними аспектами землекористування, статистичні методи – для обробки та інтерпретації даних, що характеризують ефективність сталого земельного менеджменту, метод структурно-логічного аналізу – для обґрунтування ключових функцій сталого земельного менеджменту, метод стратегічного планування – при розробці пропозицій щодо інтеграції принципів сталого землекористування в управлінську практику. Застосування зазначених методів дозволило

забезпечити комплексний підхід до дослідження сталого земельного менеджменту та розробити науково обґрунтовані теоретико-методологічні положення щодо його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Сталий земельний менеджмент (СЗМ) є однією з ключових тем у дослідженнях змін довкілля, особливо в контексті глобальних екологічних викликів. Його стрижнем є забезпечення оптимального використання землі, захист її ресурсної бази для майбутніх поколінь та підтримка екологічної рівноваги.

Нині існує низка підходів до визначення сутності земельного менеджменту, що відображають його багатогранність і міждисциплінарний характер. Земельний менеджмент розглядають як систему управління земельними ресурсами, яка забезпечує раціональне використання та охорону земель, гармонійно поєднуючи економічні, екологічні та соціальні аспекти. У цьому контексті, земельний менеджмент виступає також інструментом сталого розвитку, спрямованим на забезпечення балансу між економічним зростанням, збереженням природних ресурсів та задоволенням потреб суспільства.

Економічний аспект земельного менеджменту акцентує увагу на ефективності використання земельних ресурсів, зокрема через механізми ринкового регулювання, оподаткування, стимулювання інвестицій та забезпечення сталого сільськогосподарського виробництва.

Соціальні засади земельного менеджменту охоплюють питання справедливого доступу до землі, забезпечення прав землекористувачів і громади, а також врахування соціальних потреб при плануванні землекористування.

Екологічний аспект земельного менеджменту полягає у необхідності мінімізації антропогенного впливу на довкілля, запобіганні деградації земель і збереженні біорізноманіття. Це передбачає використання принципів екосистемного управління, інтеграцію природоохоронних заходів у процеси землекористування та впровадження технологій відновлення деградованих територій.

Географічний вимір земельного менеджменту досліджує просторові особливості землекористування, вплив природних умов та географічного розташування на управління земельними ресурсами, а також територіальне планування.

Земельний менеджмент також відіграє ключову роль у вирішенні земельних конфліктів, спричинених конкуренцією за ресурси, змінами в землекористуванні або недостатньою прозорістю процедур розподілу земель. У цьому контексті особливу увагу приділяють публічному земельному менеджменту та ролі держави, яка має забезпечувати ефективне законодавче регулювання, прозорість і справедливість у розподілі земельних ресурсів.

Крім того, важливим напрямом є врахування прав корінних народів і місцевих громад, які залежать від земельних ресурсів для збереження своєї культури, традиційного способу життя та економічної стабільності. Земельний менеджмент у цьому аспекті повинен забезпечувати інтеграцію інтересів різних соціальних груп і сприяти діалогу між ними.

Таким чином, земельний менеджмент є складною та багатоаспектною системою, що базується на економічних, соціальних, екологічних, географічних та правових підходах.

Що стосується сталого земельного менеджменту, то досягнення бажаного стану земель вимагає інтеграції соціо-економіко-екологічної діяльності. Низький рівень взаємодії між дослідженнями, які стосуються земельних ресурсів, землеустрою, а також стану ґрунтів ускладнює врахування низки важливих чинників. Розробка та впровадження політики і практик сталого земельного менеджменту є досить складною, зокрема тому, що наукові, політичні та практичні спільноти, пов'язані із землею та ґрунтами, часто працюють ізольовано й лише з незначною синергією [11].

Відповідно до зазначено поняття «земельний менеджмент» може трактуватися і досліджуватися науковцями із різних галузей. Зупинимося детальніше на ролі земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами в аспекті забезпечення сталого розвитку.

Так, Володіна М. О. визначає земельний менеджмент як діяльність, спрямовану на підтримку землекористування, яка включає його територіальне забезпечення, юридичний захист, а також економічне та екологічне обґрунтування. При цьому основна мета полягає в досягненні балансу між індивідуальними потребами та суспільними інтересами [1].

Горлачук В. В. трактує земельний менеджмент як інтеграційний процес, що спрямований на вирішення конкретних проблем у реалізації економічних, соціальних та екологічних задач у системі управління земельними ресурсами [3].

Зось-Кіор М. В. наголошує, на тому, що земельний менеджмент потрібно розуміти як інтеграційний процес, який спрямований на розв'язання конкретних проблем у реалізації технологічних, соціальних, економічних та екологічних задач у системі управління земельними ресурсами [4].

Лазарева О. В. визначає земельний менеджмент, у сутності інтеграційного процесу, який направлений на розв'язання економічних, соціальних та екологічних завдань у сфері землекористування, та на підготовку якісного забезпечення кадрів у системі управління земельними ресурсами, забезпечуючи досягнення кінцевої мети [7].

Також інтеграційним процесом, який спрямований на вирішення конкретних проблем у реалізації соціальних та економіко-екологічних задач у системі управління земельними ресурсами, вбачає земельний менеджмент Песчанська І. М. [8].

Автори [12] у своєму підході дотримуються тези, що земельний менеджмент є діяльністю, пов'язаною із управлінням землею як ресурсом, з метою досягнення сталого розвитку.

У джерелі [10] зазначається, що земельний менеджмент означає оптимізацію фізичних ресурсів землі з метою досягнення високих результатів. Ця область включає широкий спектр видів діяльності, пов'язаних із раціональним використанням земельних ресурсів у сільському та лісовому господарстві, при видобутку корисних копалин, розпорядженні майновими активами, плануванні території міст і сільських районів. Земельний менеджмент також охоплює будівництво комунальних об'єктів та інфраструктури. Важливою частиною земельного менеджменту є формування політики у галузі землекористування, оцінка впливу на довкілля та моніторинг різних видів діяльності, при яких відбувається використання земель, розробка заходів із оптимізації використання ґрунтів.

Шипулін В. Д. вказує на те, що земельний менеджмент охоплює виконання стратегічних політичних рішень, що стосуються фінансових аспектів розподілу та використання земельних ресурсів. Він також включає в себе щоденні оперативні рішення, які приймаються фахівцями, такими як геодезисти, оцінювачі та реєстратори земель, для забезпечення ефективного управління земельними питаннями. З інституційного погляду, земельний менеджмент є залежним від земельної політики, законодавчої бази, вирішення проблем, пов'язаних із раціональним використанням земельних ресурсів, а також угод, які регулюють земельне адміністрування та обмін інформацією про землю. Він взаємодіє з державними та приватними ініціативами [9].

Необхідно зауважити, що земельний менеджмент виходить за рамки звичайного земельного адміністрування. Він охоплює різноманітні види діяльності, спрямовані на управління земельними та природними ресурсами з метою виконання політичних завдань та досягнення сталого розвитку. Земельний менеджмент вимагає володіння різними галузями знань, включаючи технічні, природничі та соціальні науки. Ця сфера включає аспекти земельної політики, земельного права, питань власності, економіки, управління земельним використанням, моніторингу та впровадження і розвитку відповідних практик [9].

Аналізуючи зазначене, можемо узагальнити, що сталий земельний менеджмент визначається як система стратегій, методів та інструментів, спрямованих на ефективне управління земельними ресурсами для забезпечення сталого розвитку. Його метою є сприяння належному використанню, збереженню і охороні земельних ресурсів у відповідності до соціальних, економічних та екологічних потреб.

Таким чином, сталий земельний менеджмент є важливим аспектом сталого розвитку регіонів, країни та планети загалом. Враховуючи актуальні виклики та тенденції, сталий земельний менеджмент вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у соціальному, економічному та екологічному середовищі. Дослідження та інновації в галузі сталого земельного менеджменту є важливими для забезпечення сталого використання земельних ресурсів і підтримки балансу між потребами сучасного суспільства і їх збереженням для майбутніх поколінь.

В умовах нинішніх викликів, виникає необхідність розвивати сталий підхід до використання земель з метою досягнення повної гармонії між соціальними, економічними та екологічними аспектами розвитку суспільства.

Необхідно зазначити, що орієнтація на екологічний аспект у земельному менеджменті є відносно новим і значущим підходом, який виходить за межі земельного та аграрного виробництва і

стає невід'ємною складовою економічних реформ. Ефективність цього підходу забезпечується висококваліфікованими фахівцями-менеджерами, які володіють знаннями основ економіки та екології та прагнуть знаходити ефективні рішення для подолання екологічних викликів. Однак вирішення екологічних проблем у межах сталого земельного менеджменту є складним завданням, що потребує розробки й реалізації довгострокової державної програми, спрямованої на їх усунення.

Сталий земельний менеджмент як порівняно новий і перспективний напрямок, вимагає чіткого окреслення його характерних особливостей, які відрізняють його від інших галузей управління. До ключових характеристик належать об'єкт і предмет дослідження сталого земельного менеджменту, його принципи та методи, на яких базується система управління земельними ресурсами, функції, що покладаються на цей вид діяльності, а також інші важливі аспекти. У цьому контексті особливо актуальним і пріоритетним є визначення об'єкту та предмету «сталого земельного менеджменту», оскільки саме вони слугують основою для подальшого наукового обґрунтування теоретичних положень і практичного його застосування в сучасних умовах [3].

Об'єктом сталого земельного менеджменту є процес використання земельних ресурсів у їх соціальному, економічному та екологічному вимірі, який охоплює усі категорії земель незалежно від їх призначення, правового статусу чи стану.

Якщо розглядати це поняття у розрізі агросфери, то об'єктом сталого земельного менеджменту є процес використання земельних ресурсів, призначених для сільськогосподарського виробництва, включаючи орні землі, пасовища та багаторічні насадження, у їх соціальному, економічному та екологічному вимірі.

Предметом сталого земельного менеджменту є комплекс відносин, що виникають у процесі планування, організування, координування та контролювання використання земельних ресурсів з метою забезпечення їх сталого розвитку. Це включає встановлення балансу між економічними, соціальними та екологічними аспектами землекористування, узгодження інтересів фізичних і юридичних осіб, органів державної влади та місцевого самоврядування, а також інтеграцію сучасних положень управління земельними ресурсами, таких як інноваційні технології, екосистемний аналіз і міждисциплінарний підхід.

Сталий земельний менеджмент охоплює не лише оптимізацію відносин між зацікавленими сторонами, але й розробку стратегій та інструментів для довгострокового збереження земель як ключового ресурсу для майбутніх поколінь.

Аналіз концепцій сталого земельного менеджменту свідчить, що його принципи становлять фундаментальні основи, правила та об'єктивні норми поведінки, які визначають діяльність у сфері управління земельними ресурсами. Ці принципи враховують соціально-економічні та екологічні умови, забезпечуючи раціональне використання, охорону та сталий розвиток земель. Їх розуміння та впровадження у практичну діяльність є критично важливими для досягнення ефективності сталого земельного менеджменту та реалізації його ключових функцій.

Методологічний контекст системи сталого земельного менеджменту визначає основні принципи, які забезпечують інтеграцію наукового підходу, практичних методів та нормативно-правового регулювання. До таких принципів належать:

- принцип раціональності: забезпечення оптимального використання земель із мінімізацією втрат і негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- принцип сталості: орієнтація на збереження та відтворення земельних ресурсів для майбутніх поколінь, гармонійне поєднання економічних, екологічних і соціальних інтересів;
- принцип інтегрованого підходу: врахування всіх аспектів землекористування, включаючи економічні, соціальні, екологічні та культурні, для комплексного вирішення проблем управління земельними ресурсами;
- принцип законності: дотримання чинного законодавства, зокрема земельного, екологічного та господарського, у всіх аспектах сталого земельного менеджменту;
- принцип прозорості: забезпечення відкритості, доступності інформації про землекористування та прийняття рішень, пов'язаних із земельними ресурсами;
- принцип участі: залучення всіх зацікавлених сторін – органів влади, землекористувачів, громадськості – до процесу прийняття рішень щодо управління земельними ресурсами;

– принцип адаптивності: готовність до змін та вдосконалення методів і підходів у відповідь на нові виклики, зокрема кліматичні зміни, технологічний прогрес, воєнні дії та інші зовнішні чинники;

– принцип соціальної справедливості: гарантування рівного доступу до земельних ресурсів, захист прав землевласників і землекористувачів, а також врахування потреб місцевих громад та вразливих груп населення.

Таким чином, дотримання цих принципів дозволяє побудувати ефективну систему сталого земельного менеджменту, яка базується на інтеграції наукових підходів, практичних інструментів та дотриманні правових і етичних норм, спрямованих на раціональне використання земельних ресурсів та сталий розвиток.

Методологія сталого земельного менеджменту ґрунтується на інтеграції загальних і спеціальних методів дослідження, спрямованих на раціональне використання, охорону та відновлення земельних ресурсів. Вона враховує необхідність досягнення балансу між соціальними, економічними, та екологічними інтересами для забезпечення сталого розвитку. Основу методології становлять загальні методи, зокрема аналіз і синтез, що дозволяють досліджувати складні процеси у взаємозв'язку їхніх компонентів, індукція та дедукція, які сприяють формуванню висновків та перевірці гіпотез, а також порівняння і спостереження, що є ключовими для моніторингу стану земельних ресурсів та оцінки ефективності різних підходів до управління.

Водночас спеціальні методи сталого земельного менеджменту розширюють рамки дослідження, зважаючи на різні критерії. Напряму впливу на об'єкт може бути як прямим, через впровадження чітких регуляторних рішень, так і непрямим, використовуючи економічні стимули для формування бажаної поведінки землекористувачів. Спрямованість таких методів охоплює матеріальну, соціальну, моральну та організаційно-адміністративну складові, що забезпечують комплексний підхід до вирішення завдань у сфері землекористування. Форми впливу можуть бути як одноособовими, коли рішення приймає окрема особа, так і колегіальними чи колективними, залучаючи фахівців та зацікавлені сторони.

Особливу роль відіграє характер впливу, який може включати економічні методи, такі як техніко-економічний аналіз, оптимізація витрат чи податкова політика, адміністративні методи у вигляді організаційного регламентування та контролю виконання нормативів, а також соціально-психологічні підходи, що сприяють активній участі землекористувачів і формуванню сприятливого соціального середовища.

Методологія реалізації сталого земельного менеджменту також передбачає кілька етапів. На першому етапі відбувається діагностика стану земельних ресурсів, яка дозволяє виявити актуальні проблеми та визначити пріоритети для їх вирішення. Наступний етап полягає у стратегічному плануванні, розробці довгострокових прогнозів і стратегій, спрямованих на досягнення сталих результатів. Впровадження запланованих заходів повинне здійснюватися із використанням відповідних методів та інструментів, а завершальним етапом є моніторинг та оцінка ефективності впроваджених рішень, що дозволяє вносити корективи у процес управління.

Таким чином, методологія сталого земельного менеджменту є складною системою, яка об'єднує наукові підходи, практичні інструменти та етичні принципи для досягнення гармонійного розвитку суспільства та збереження земельних ресурсів у довгостроковій перспективі.

Розглядаючи сталий земельний менеджмент як функціональну систему, зазначимо, що його функції охоплюють ключові управлінські процеси, такі як планування, організування, мотивування та контролювання, які забезпечують ефективне використання, охорону та відновлення земельних ресурсів. Кожна з цих функцій відіграє важливу роль у створенні цілісної та ефективної системи управління земельними ресурсами, спрямованої на досягнення сталого розвитку.

Планування у системі сталого земельного менеджменту є базовою функцією, яка полягає у визначенні цілей, розробці стратегій, тактик і конкретних заходів для досягнення оптимального використання земельних ресурсів. Ця функція охоплює аналіз існуючого стану земель, прогнозування змін, обґрунтування пріоритетів розвитку та формулювання довгострокових і короткострокових планів. Наприклад, у плануванні враховуються такі аспекти, як просторовий розподіл земельних ресурсів, потреби сільського господарства, інфраструктурні проекти, збереження природних ландшафтів і управління ризиками деградації земель.

Організування як функція сталого земельного менеджменту забезпечує практичну реалізацію запланованих заходів через структурування діяльності, визначення ролей і обов'язків учасників процесу та координацію їх взаємодії. Воно передбачає розробку організаційно-адміністративних структур, створення нормативно-правової бази, налагодження комунікації між різними рівнями управління – від місцевих громад до державних органів. Організування спрямоване на забезпечення ефективної роботи системи землекористування, включаючи реалізацію природоохоронних заходів, моніторинг стану земель та впровадження інноваційних технологій.

Мотивування у контексті сталого земельного менеджменту виступає важливим елементом, який стимулює учасників процесу до ефективної та відповідальної діяльності. Воно включає як матеріальні, так і нематеріальні стимули, наприклад, економічні вигоди, соціальні гарантії, визнання заслуг та моральне заохочення. Крім того, мотивування сприяє формуванню екологічної свідомості серед землекористувачів, що особливо важливо для впровадження сталих підходів до управління земельними ресурсами. Важливу роль у мотивуванні відіграють податкові пільги, субсидії, гранти, а також забезпечення прозорих процедур розподілу земельних ресурсів.

Контролювання є завершальною, але не менш важливою функцією сталого земельного менеджменту, яка полягає у перевірці виконання запланованих заходів, аналізі їх ефективності та коригуванні управлінських рішень. Ця функція охоплює моніторинг стану земель, оцінку результатів впровадження політик і заходів, а також контролювання за дотриманням законодавчих і нормативних вимог. Контролювання забезпечує своєчасне виявлення проблем, ризиків і невідповідностей, а також створює умови для підвищення ефективності управління земельними ресурсами.

Усі ці функції тісно пов'язані між собою та утворюють єдину систему, що дозволяє здійснювати комплексний підхід до управління земельними ресурсами. Завдяки інтеграції планування, організування, мотивування та контролювання сталий земельний менеджмент забезпечує гармонійний баланс між економічними, екологічними та соціальними потребами суспільства, сприяючи сталому розвитку й збереженню земельних ресурсів для майбутніх поколінь.

Отже, сталий земельний менеджмент – це комплексна система управління земельними ресурсами, орієнтована на раціональне використання, охорону та відновлення земель у поєднанні з інтеграцією соціальних, економічних та екологічних підходів. Його сутність полягає у забезпеченні збалансованого землекористування, яке задовольняє потреби сучасного суспільства, зберігаючи при цьому родючість ґрунтів, екосистеми та природні умови для майбутніх поколінь. Це досягається через впровадження інноваційних методів землекористування, ефективного управління земельними відносинами та реалізацію відповідальної політики управління землею.

Ця категорія охоплює планування, організування, мотивування та контролювання діяльності, спрямованої на раціональне використання земель, запобігання їх деградації, збереження екосистемних послуг, сприяння соціальній справедливості та економічній стабільності. Сталий земельний менеджмент передбачає врахування територіальних особливостей, взаємодію між зацікавленими сторонами, забезпечення прозорості процесів управління та адаптацію до викликів глобальних змін, таких як кліматичні загрози, урбанізація та зростання попиту на земельні ресурси.

Поняття «сталий земельний менеджмент» акцентує увагу на інтегративному підході до управління землями, у межах якого реалізується принцип збереження екологічної рівноваги, підтримки економічної вигоди та соціальної справедливості, а також забезпечується довгострокова ефективність землекористування.

Висновки та пропозиції. У результаті дослідження встановлено, що сталий земельний менеджмент є ключовим інструментом раціонального використання, охорони та відновлення земельних ресурсів, що забезпечує синергію економічного, соціального та екологічного вимірів. Його методологія ґрунтується на інтеграції загальних і спеціальних методів дослідження. Об'єктом сталого земельного менеджменту є процес використання земельних ресурсів у їх соціальному, економічному та екологічному вимірі. Предметом – виступає комплекс відносин, що виникають у процесі землекористування з метою забезпечення їх раціонального використання, охорони та сталого розвитку. Принципи сталого земельного менеджменту, відіграють важливу роль у забезпеченні гармонійного функціонування системи. Функції СЗМ у свою чергу охоплюють ключові управлінські

процеси, такі як планування, організування, мотивування та контролювання, які забезпечують ефективне використання, збереження та відновлення земельних ресурсів.

Сформульоване авторське визначення підкреслює, що сталий земельний менеджмент є комплексною системою, спрямованою на забезпечення гармонійного балансу між раціональним використанням земельних ресурсів, задоволенням потреб суспільства та збереженням ґрунтів для майбутніх поколінь. Його реалізація базується на впровадженні інноваційних технологій землекористування, ефективних управлінських механізмів і прозорих політичних інструментів, які інтегрують економічні, соціальні та екологічні аспекти управління землею.

Таким чином, сталий земельний менеджмент є не лише важливим інструментом економічного зростання, але й основою соціального благополуччя та екологічної стійкості. Впровадження його концепцій і практик є необхідною умовою для сталого розвитку, адаптації до глобальних викликів і збереження природного потенціалу земельних ресурсів. Це підкреслює стратегічну важливість сталого земельного менеджменту для вирішення сучасних проблем землекористування та забезпечення добробуту як нинішніх, так і майбутніх поколінь.

Джерела та література

1. Володін М. О. Принципи і закономірності розвитку земельного менеджменту: історія і сучасність. *Землепорядний вісник*. 2002. № 1. С. 29–35.
2. Гаража О. П. Земельний менеджмент в інституціональній системі управління земельними ресурсами України. *Наукові здобутки на шляху до вдосконалення результативності політики економічного зростання* : збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12–13 січня 2018 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». О. : ЦЕДР, 2018. С. 19–22.
3. Горлачук В. В., Песчанська І. М., Скороходов В. А. Земельний менеджмент: навч. посіб. К.: ВД «Професіонал», 2006. 192 с.
4. Зось-Кіор М. В. Удосконалення системи управління земельними ресурсами аграрних підприємств в умовах глобалізації : монографія. Полтава : ПолтНТУ, 2015. 333 с.
5. Караїм В. П. Функціональні складові сталого земельного менеджменту. *Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень* : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (14–15 травня 2024 року). Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2024. С. 127–131.
6. Караїм В. П., Черчик Л. М. Сучасні підходи до визначення сутності земельного менеджменту. *Сучасні технології менеджменту*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 15 листопада 2023 р. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2023. С. 134–137.
7. Лазарева О. В., Роль земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. № 20. 2018. С. 150–156. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/7.-Rozvitok-zemelnogo-menedzhmentu-v-sistemi-upravlinnya-zemelnimi-resursami.pdf#page=150>
8. Песчанська І. М. Розвиток земельного менеджменту в системі управління земельними ресурсами : дис. ... канд. екон. наук : 08.08.01. Миколаїв, 2004. 234 с.
9. Шипулін В. Д. Система земельного адміністрування: основи сучасної теорії: навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 220 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78066649.pdf>
10. Land administration in the UNECE region. Development trends and main principles. United Nations Economic Commission for Europe. 2005. 112 p. URL: <https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/documents/Publications/landadmin.devt.trends.e.pdf>
11. Michael T. Löbmann, Linda Maring, Gundula Prokop, Jos Brils, Johannes Bender, Antonio Bispo, Katharina Helming. Systems knowledge for sustainable soil and land management. *Science of The Total Environment*. Volume 822, 2022, 153389, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.153389>. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969722004818>.
12. Williamson Ian, Enemark Stig, Wallace Jude, Rajabifard Abbas. Land administration for sustainable development. *Esri Press*. 2010. 506 p. URL: https://eng.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/3929728/land-admin-for-sustainable-development.pdf

References

1. Volodin, M. O. (2002). Printsypy i zakonirnosti rozvytku zemelnoho menedzhmentu: istoriia i suchasnist [Principles and patterns of land management development: history and modernity]. *Zemlevporiadnyi Visnyk*, 1, 29–35. [in Ukrainian].
2. Harazha, O. P. (2018). Zemelnyi menedzhment v instytutsionalnii systemi upravlinnia zemelnymy resursamy Ukrainy [Land management in the institutional system of land resource management in Ukraine]. In *Naukovy zdobutky na shliakhu do vdoskonalennia rezultatyvosti polityky ekonomichnoho zrostannia: Zbirnyk tez naukovykh robit uchastnykiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 19–22). Odesa: TsEDR. [in Ukrainian].
3. Horlachuk, V. V., Peshchanska, I. M., & Skorokhodov, V. A. (2006). *Zemelnyi menedzhment [Land management: A textbook]*. Kyiv: VD “Profesional”. [in Ukrainian].
4. Zos-Kior, M. V. (2015). *Udoskonalennia systemy upravlinnia zemelnymy resursamy ahrarnykh pidpriemstv v umovakh hlobalizatsii [Improving the land resource management system of agricultural enterprises under globalization: A monograph]*. Poltava: PoltNTU. [in Ukrainian].
5. Karaim, V. P. (2024). Funktsionalni skladovi staloho zemelnoho menedzhmentu [Functional components of sustainable land management]. In *Moloda nauka Volyni: Priorytety ta perspektyvy doslidzhen: Materialy XVIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 127–131). Lutsk: VNU imeni Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
6. Karaim, V. P., & Cherchyk, L. M. (2023). Suchasni pidkhody do vyznachennia sutnosti zemelnoho menedzhmentu [Modern approaches to defining the essence of land management]. In *Suchasni tekhnologii menedzhmentu: Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 134–137). Lutsk: VNU imeni Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
7. Lazareva, O. V. (2018). Rol zemelnoho menedzhmentu v systemi upravlinnia zemelnymy resursamy [The role of land management in the land resource management system]. *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, 20, 150–156. Retrieved from <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/7.-Rozvitok-zemelnoho-menedzhmentu-v-sistemi-upravlinnya-zemelnymi-resursami.pdf#page=150> [in Ukrainian].
8. Peshchanska, I. M. (2004). *Rozvytok zemelnoho menedzhmentu v systemi upravlinnia zemelnymy resursamy [Development of land management in the system of land resource management: Dissertation thesis]*. Mykolaiv. [in Ukrainian].
9. Shypulin, V. D. (2016). *Systema zemelnoho administruvannia: Osnovy suchasnoi teorii [Land administration system: Fundamentals of modern theory: A textbook]*. Kharkiv: KhNUMH im. O. M. Beketova. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/78066649.pdf> [in Ukrainian].
10. United Nations Economic Commission for Europe. (2005). Land administration in the UNECE region: Development trends and main principles. Retrieved from <https://unece.org/fileadmin/DAM/hlm/documents/Publications/landadmin.devt.trends.e.pdf>.
11. Löbmann, M. T., Maring, L., Prokop, G., Brils, J., Bender, J., Bispo, A., & Helming, K. (2022). Systems knowledge for sustainable soil and land management. *Science of the Total Environment*, 822, 153389. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.153389>.
12. Williamson, I., Enemark, S., Wallace, J., & Rajabifard, A. (2010). *Land administration for sustainable development*. Esri Press. Retrieved from https://eng.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0004/3929728/land-admin-for-sustainable-development.pdf.

Одержано статтю 27.01.2025 р.
Прийнято до друку 14.02.2025 р.